

El mestratge de la conversa

Joan VILÀ VALENTÍ
Universitat de Barcelona

Em demaneu unes ratlles en memòria d'en Lluís Solé i Sabarís. Us agraeixo aquesta oportunitat que em doneu; no voldria, de cap manera, deixar de participar-hi. No us parlaré pas d'aspectes que mereixen una molt més llarga i reposada preparació i que, per altra banda, al·ludeixen a caires destacats de la seva personalitat, com a docent o com a investigador. D'aquests punts, més d'una vegada n'he parlat i escrit⁽¹⁾; ja hi tornarem, si Déu vol.

Ara se m'acut parlar-vos dels mateixos pensaments que vaig tenir a Capellades, l'endemà de la seva mort. El Dr. Solé —així sempre l'havíem anomenat— no era el professor, ni l'home de recerca, ni l'organitzador de reunions, ni el director de centres, ni el publicista; no era tampoc el geògraf, ni el geòleg, ni el responsable d'excursions o treballs de camp, didàctics o científics. Era sols, curiosament, el conversador, l'home de diàleg. M'heu de perdonar que, per evocar una figura tan destacada, us parli d'una aparent futilesa.

Però trobo que, entre tots, menyspreem aquest caire del do de la paraula. El professor no sols utilitza aquesta a classe, per a «donar» classe, en una donació col·lectiva. La utilitza —o caldria que la utilitzés, també— en l'enraonament i el diàleg, per a «donar» conversa, en una donació singular.

Sigui com sigui, la figura que més fàcilment evocava era, com abans us deia, la d'en Solé Sabarís dialogant. Seria, curiosament, la més fonda, la de major solc i petjada, la més íntima, potser la més humana?

Fredament, ja comprenc que hi ha caires i aspectes molt més importants, objectivament de major ressò i eficàcia. Nosaltres mateixos ho valorem molt més. I ens preparem per a fer-ho i ho preparem acuradament: una classe o una conferència, posem per cas. En aquest sentit, la faceta més destacada del Dr. Solé era la de professor, de mestre. Clar, ordenat, senzill i profund, curós de la paraula. Ell mateix ho valorava molt. Recordava les classes i els treballs que havia dedicat a segon ensenyament i com altres que han exercit en aquest nivell —en Louis Papy, a Bordeus, també m'ho deia— és on s'hi han sentit veritablement, autènticament, mestres.

Però, ja us ho dic. El que em cridava, i em crida encara ara, l'atenció, era la figura del dialogant. ¿Potser ens faltaria una teoria de la conversa i el diàleg, que valori aquesta tasca tan humana?

Us parlo de fa trenta, trenta-cinc, potser quaranta anys. L'any 1945 vaig conèixer a Lluís Solé i Sabarís, presentat per en Salvador Llobet⁽²⁾. L'estiu següent vaig tenir la sort de poder assistir i participar en el curs de geografia de Jaca, organitzat per ell mateix, juntament amb el professor Casas Torres⁽³⁾. L'any 1947 vaig ésser nomenat becari de l'Institut de geografia «Elcano» (C.S. Investigacions Científiques), que ell dirigia. Llavors, amb l'ajuda inestimable d'en Salvador Llobet, vaig començar els estudis sobre la transhumància a Catalunya.

No era fàcil d'aconseguir conversa amb en Solé Sabarís, quan era hora de treball. Es tancava al despatx i solia rebre, tan sols, les persones que prèviament ho havien demanat o estaven ja citades. Amb molta feina i ben diverses tasques i responsabilitats, era avar dels minuts. Us responia amb aquests contundents monosíl·labs (no, sí, prou, cal, dir, fer) que no falten pas, ben al contrari, a la nostra llengua. Era força més explícit quan us parlava d'un projecte: llavors, com en una lliçó o una conferència, us explicava els objectius, els mitjans, les conclusions. Aquestes queien, és clar, sobre un, com una nova responsabilitat, però això volia dir que us tenia confiança. Recordo algunes tasques que, a part del començament o desenvolupament d'unes recerques, caigueren sobre els dos becaris, na Montserrat Rubió i jo mateix: ordenar els mapes i llibres de l'incipient biblioteca de l'Institut de Geografia Elcano i continuar un fitxer de fotografies, que hom havia de classificar i comentar. Em va plaure molt una tasca que m'encarregà especialment. Em refereixo a preparar i coordinar una bibliografia de diferents disciplines, naturals i humanes, que havia d'aparèixer regularment a la revista «Pirineos»⁽⁴⁾. El Dr. Solé estimava molt els Pirineus i l'Institut que llavors dirigia. La meva tasca em posà en relació amb un bon nombre, ben divers, d'especialistes i em donà una certa experiència en aquest tipus de publicacions.

En aquella època la secció de Barcelona de l'Institut de Geografia «Elcano» ocupava un angle del pis segon —que llavors em recordava, un xic, les golfes d'una casa de pagès— de l'edifici que hi ha en el jardí de la Universitat, mirant la plaça. En el primer pis, hi havia el Laboratori de Geologia, que dirigia el professor Solé Sabarís. El curs 1950-51 passàrem al local que el C.S. d'Investigacions Científiques tenia a la Via Laietana, 30. Cinc anys després, ens traslladàrem a l'actual edifici del carrer Egipcíacues. Vull dir que durant uns anys, les tasques les fèiem pràcticament a la biblioteca del Laboratori de geologia. Després hi anàvem també sovint, ja que el material geogràfic (revistes, mapes, etc) era ben interessant. Més ho era encara el «material humà», un grup assidu de geòlegs —professors, ajudants, becaris— d'un excepcional entusiasme i qualitat: Noel Llopis, Josep F. de Villalta, Joan Ribera, Josep Mª Fontboté, Jaume Truyols; més tard, Carmina Virgili, Oriol Riba, M. Julivert, J. de Porta, Núria Solé, Isabel Zamarreño, per citar-ne uns quants.

La conversa amb el Dr. Solé, ja ho hem dit, no era pas fàcil d'encetar. Però no faltaven tampoc ocasions ben diverses, fora del Laboratori: a la sortida de reunions i conferències (Institut de Geografia «Elcano», Cercle de geògrafs de l'Institut Francès, etc.), durant una excursió, potser un viatge. Recordo, pel que fa a aquest últim punt, les primeres ocasions que vaig tenir de parlar amb ell l'estiu del 1946, a Jaca, o deu anys després, l'excursionista avinentesa d'assistir tots dos, juntament amb en Salvador Llobet, al XVIIIè Congrés Inter-

nacional de Geografia (Rio de Janeiro, 1956). Foren motiu de reunions regulars, a voltes cada setmana, a partir de 1953, les reunions del Consell de Redacció de la «Geografia de Catalunya» (Dr. Solé, com a director; en Josep Iglésies, en Salvador Llobet, jo mateix). També per aquells anys hom preparà el Congrés d'INQUA (Madrid-Barcelona, 1957), del qual ell n'era secretari general. Amb motiu de la vinguda d'algun professor estranger, especialment, el Dr. Solé ens obria casa seva; a la taula i sobretaula, les converses solien tenir llavors gran interès.

Però la forma més regular i planera de parlar-li, era sortint al vespre del Laboratori de Geologia, acompanyant-lo fins a casa seva. Pujàvem pel passeig de Gràcia o pel carrer de Llúria fins a Mallorca. A voltes érem dos o tres, especialment si sortíem d'alguna conferència o reunió; recordo, qualque vegada, en Llopis, en Fontboté, en Josep Iglésies, en Josep Mª Puchades, en Ferrer de Franganillo, en Candel, na Joaquina Comas; en Salvador Llobet, mai, ja que mitja hora o un quart abans d'acabar, la crida de la terra, del seu nadiu Granollers, s'havia fet sentir imperiosament.

Els temes de les converses, ja podeu suposar-ho, eren ben diversos. En alguns casos hi predominaven clarament qüestions geogràfiques, d'informació o metodologia, com en el cas de les reunions del consell de redacció de la «Geografia de Catalunya»; en altres ocasions, una major especialització orientava la conversa cap a la geografia física i la geomorfologia. Era molt important poder insistir en aquests aspectes, per aconseguir un equilibri en la formació dels geògrafs catalans procedents de Lletres. Recordeu que, vint o trenta anys abans, en Pau Vila i en Gonçal de Reparaz hagueren de recórrer a un geòleg per redactar els capítols del relleu de llurs estudis sobre la Cerdanya (1926) i la Plana de Vic (1928), respectivament. El Dr. Solé acomplí, en aquest sentit, com en altres, un paper transcendental.

Altres vegades, els temes eren professionals, encara, però més amplis: de l'estat i el futur de la Universitat; de l'ensenyament primari i secundari; de la recerca científica. Al Dr. Solé li interessaven molt aquestes qüestions, hi tenia una inclinació i una sensibilitat especial i n'havia viscut i recollit nombroses responsabilitats i experiències personals i directes (ambient familiar, professor a diversos centres secundaris i a l'Institut-Escola, catedràtic d'Universitat, secretari de la delegació de Barcelona del C.S. d'Investigacions Científiques). No us parlava sols de la nostra ciutat o de Catalunya; també de la resta d'Espanya, de Madrid especialment, o d'alguns països estrangers, sobretot de França.

Però l'horitzó temàtic podia obrir-se molt més, fins a abastar problemes socials i culturals, àdhuc polítics. Sovint, cara al futur, era optimista, força optimista, potser amb un excés d'il·lusió. Per altra banda, era sorprenent en un home «de ciències», per a mi, procedent «de lletres», la seva àmplia cultura —història, art, literatura— i la seva sensibilitat per una expressió, escrita i oral, rica i correcta. En aquest sentit li agradava molt parlar dels mots i, és clar, dels topònims. S'ho passava molt bé contant alguna anècdota que mostrava la ignorància o l'obstinació dels homes; llavors, fins i tot, reia obertament. D'ell vaig sentir, per primera vegada, aquelles delicioses anècdotes de les «relojerías» (traducció del català «rajolerias») o el «pico de los muy felices» (català, «el pic dels tres hereus»; a través de la col·laboració internacional, via França, «pic de très hereux») d'uns fulls del Mapa Topogràfic 1:50.000. Era, evidentment, un altre Dr. Solé, descarregat de les cabdries i trifulques del despatx o de la càtedra.

Jo, no cal dir-ho, hi vaig aprendre molt. D'actitud de conjunt, en primer lloc. D'actitud liberal, oberta, respectuosa. Ponderat i assenyat en el judici. Us deixava sempre un pòsit de seriositat i solidesa en el treball i un sentit de responsabilitat professional i social. Em recordava, en diversos aspectes, en Manuel de Terán, del qual el Dr. Solé precisament

ha escrit: «Els diàlegs amb ell constituïen un estímul per a la depuració de la nostra consciència professional i àdhuc política... Cadascuna de les nostres llargues converses, ben assídues en els meus viatges a Madrid, eren un esperó per assolir la conscienciació en múltiples aspectes ideològics i professionals»⁽⁵⁾. A més de llur tarannà i de comuns interessos i tasques, hi devia haver alguns aspectes formatius i conceptuals (liberalisme, paper de la cultura, valors socials) que els unien profundament.

En poques paraules diré allò que necessitaria moltes pàgines. Sobre qüestions de geografia, geografia física i geomorfologia en vaig aprendre un niu. Dic també geografia regional i humana, una faceta que ja he tingut ocasió d'assenyalar altres vegades⁽⁶⁾. Sobre aspectes, també, ben heterogenis: conceptes, mètodes de recerca i expressió, terminologia. Hi hagué raons ben diverses per parlar-ne, amb motiu de treballs personals i tasques col·lectives que s'anaven descabdellant. Jo en parlava també paral·lelament amb altres geògrafs i professors, com en Pierre Deffontaines, en Salvador Llobet i en Josep Iglésies, especialment. Eren unes converses a tres o quatre bandes, en les quals el Dr. Solé hi jugava un paper clau. Heus ací unes quantes fites d'aquestes converses, a partir d'ocupacions o preocupacions meves, arrencant cronològicament, durant una dotzena d'anys: el curs de Jaca (1946), els treballs sobre la transhumància pirinenca (1947-49) i les Pitiüses (1947-52), la tesi doctoral sobre la comarca del Bages (1948-56), l'estudi de la serra d'Albarracín (1952-53), la meua estada a França (1953-54), la preparació de la «Geografia de Catalunya» (1953-58).

Resten un munt de temes, ben diversos, que ja he assenyalat. No hi faltava pas mai la paraula, la comparança, l'experiència i l'anècdota oportunes: sobre cultura, estat social, política. Algunes decisions ben importants, per a mi, sorgiren llavors. Per exemple, la meua col·laboració amb editorials, que començà eventualment l'any 1950 i amb regularitat, en una d'elles, des de l'any 1952, per indicació i proposta del Dr. Solé. Aquestes tasques de publicació a ell l'engrescaven i, en bona part, m'encomanà la dèria.

Tot això és el que jo recordava espontàniament a Capellades, la tarda d'aquell diilluns de juliol, ara fa un mes. M'heu de perdonar un cert desordre i el to, massa personal, que aquestes ratlles tenen. Però són records espontanis i vius i, per a mi, molt valuosos. D'aquesta manera en puc fer un acte d'agraïment públic; per altra banda, he pogut presentar-vos —i això deu tenir algun valor objectiu— una forma de mestratge d'en Lluís Solé i Sabarís, mestre, de la qual potser se'n parlarà poc. A mi mateix m'havia passat força desapercebuda fins a aquell dia; els buits s'omplen d'una manera sorprenent. D'un cop, vaig prendre consciència d'un estrany però certament eficaç mestratge. És, diguem-ne, el mestratge de la conversa.

Eivissa, agost 1985

Notes

- (1) Vegeu, si us plau: VILÀ VALENTÍ, J., *Lluís Solé Sabarís i Homenatge a Lluís Solé i Sabarís*, 1981, Universitat de Barcelona i Consell Superior d'Investigacions Científiques, pp 21-26, amb bibliografia.
- (2) Un estudi biogràfic sobre el Dr. Solé: RIBA, Oriol, *Lluís Solé i Sabarís. Esboç biogràfic*, in obra cit. nota 1, pp. 9-12, amb llista de tesis doctorals dirigides. Vegeu també: ORÓ, Assumpció, *Treballs publicats pel Dr. Solé i Sabarís fins a l'any 1978*, obra cit., pp 13-18; una addenda (fins a l'any 1982).
- (3) VILÀ VALENTÍ, J., *El curso de Geografía general y del Pirineo (Jaca, 1946)*, «Geographica», vols. XXI-XXII, 1970-80, pp. 281-287, Madrid, Instituto de Geografía aplicada.
- (4) La publicació d'aquesta bibliografia començà en el vol. III, n° 5 (gener-juny 1947) de «Pirineos», Saragossa, Estación de Estudios Pirenaicos, pp. 189-207 i ja es va ampliar força en el n° 6 (juliol-desembre 1947), pp. 387-420. Després continuà durant uns deu anys.
- (5) SOLÉ SABARÍS, Ll., *Evocación de Manuel de Terán, geógrafo, humanista, mentor*, «Documents d'anàlisi geogràfica» n° 5 (1984), Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona, pp. 191-195.
- (6) Vegeu treball citat a la nota 1.